

HOEDEN

Lesbrief bij de toneelvoorstelling *De wereld op zijn kop*
van John van Gelder

Korte geschiedenis

Zolang er mensen bestaan, hebben zij hoofddeksels gedragen. De mensen uit de prehistorie beschermden hun hoofd met kapjes en mutsen die kegelvormig waren. Als materiaal gebruikten ze dierenvellen en later ook leer, vilt of geweven stof. Sommige van die mutsen waren versierd met bijvoorbeeld plukjes wol.

De Egyptenaren droegen geen hoed, maar een vierkante doek die zij om hun hoofd vouwden. Dat heette een 'klaft'.

De Griekse vrouwen droegen alleen een hoed als ze op reis gingen, een plat puntig hoedje, 'pilos' geheten. De mannen droegen een 'petasos', een hoed van vilt of stro met een brede rand en een platte bol.

Romeinen liepen meestal blootshoofds. Soms droegen ze hoeden van vilt of de 'cuculus' een soort capuchon.

In de middeleeuwen droegen de vrouwen een hoofddoek, een vierkante of langwerpige lap van linnen of katoen, die tot op de grond hing. Mannen droegen een 'kaproen'. Een puntkap met een kraag eraan vast.

In de late middeleeuwen worden de hoeden van de vrouwen steeds groter en ingewikkelder. Eerst in de breedte en later in de hoogte. De stellages werden van ijzerdraad gemaakt. Zo ontstonden 'vlindermutsen' en 'hoornmutsen'. Ook mannen droegen steeds gevarieerdere hoeden. Meestal gemaakt van vilt en versierd met borduursel, sieraden, fluweel of zijde.

In de Renaissance werden de hoeden eenvoudiger. De mannen droegen vaak een 'bonnet'. en later een 'baret' in allerlei variaties.

De vrouwen droegen een klein kapje met daaroverheen een sluier.

Na 1550 veranderde de mode in hoeden. De baret werd vervangen door de hoge 'toque'. Bij de vrouwen veranderde de sluiers in een 'vleugelmutsje'

In de zeventiende eeuw droegen mannen, maar ook vrouwen, een 'copotain', een hoed met een brede rand en een bol.

In de pruikentijd (na 1660) verving de zware pruik de hoed. Als de mensen onder elkaar waren zetten ze de pruik af en deden een kapje op hun kale hoofd.

Rond 1700 werd de rand van de hoed op drie plaatsen vastgezet en ontstond de 'steek'.

Rond 1760 werden de kapsels weer groter. Hele bouwwerken droegen de vrouwen op hun hoofd. In die bouwwerken vonden luizen een lekker warm nest. De vrouwen hadden speciale krabbertjes om op hun hoofd te krabben.

In de negentiende eeuw werden de hoeden van vrouwen en mannen

eenvoudiger. Voor de mannen hoge hoeden en de tweekantige steek. Voor de vrouwen kleine hoedjes met een strik onder de kin.

Uiteindelijk bleven er voor de mannen de hoge hoeden over, de bolhoeden en de slappe vilthoeden. De hoeden van de vrouwen werden van 1900 weer groter met veel versiering.

In de twintigste eeuw dragen mannen vooral petten en gleufhoeden, en de vrouwen allerlei kleine hoedjes.

Functie van het hoofddekseel

Hoeden, petten, mutsen, hoofddoeken hebben verschillende functies:

1. Ter bescherming

tegen hitte: een zonnehoed

tegen koude: een ijsmuts of een bontmuts

tegen verwonding: een helm.

2. Voor het mooi, voor de sier.

3. Om te laten zien wie je bent: politiepet, pet van treinconducteur, van een soldaat of een matroos, kroon, mijter enz.

Werkvormen

Voorgesprek

Stel de kinderen de volgende vragen en schrijf de antwoorden op het bord:

- Dragen ze zelf wel eens iets op hun hoofd (ijsmuts, honkbalpet, capuchon)?

- Dragen de mensen met wie ze wonen iets op hun hoofd (hoofddoekje, gleufhoed, pet, muts)?

- Wat kun je allemaal op je hoofd dragen?

- Waar zijn hoeden voor? (Bescherming tegen hitte, koude of beschadiging, voor de sier, om te laten zien wie je bent, bijvoorbeeld een politieagent, of een koning of Sinterklaas of een honkballer).

Gebaren / Spreekwoorden en gezegden

Schrijf de volgende woorden op het bord:

hoed

cowboyhoed

pet

honkbalpet

politiepet

kroon

sluier

muts

badmuts (= zwemmuts)

koksmuts

hoofddoekje

Vraag de kinderen of zij de gebaren kennen voor deze woorden.

Schrijf de volgende spreekwoorden en gezegden op het bord en bespreek met de kinderen wat deze betekenen:

1. Zijn hoed staat op halfzeven

Betekent: Zijn hoed staat schuin op zijn hoofd.

2. Hij is onder één hoedje te vangen

Betekent: Hij is stil en moe. Je kunt hem - net als een vogeltje - zo onder een hoedje vangen.

3. Met de hoed in de hand, kom je door het ganse land. (Ganse = hele)

Betekent: Als je netjes en beleefd bent, dus je hoed afneemt, helpt iedereen je.

4. Zij spelen onder één hoedje.

Betekent: Zij helpen elkaar stiekem.

5. Zich een hoedje lachen.

Betekent: Heel hard lachen.

6. Van de hoed en de rand weten.

Betekent: Heel veel weten.

7. Daar neem ik mijn hoed (petje) voor af.

Betekent: Daar heb ik respect voor.

Wijs de kinderen erop dat het gebaar voor 'respect' komt van 'de pet afnemen'.

Hoeden maken en presenteren

Materiaal: grote stapel oude kranten, scharen, nietmachines.

Vertel de kinderen dat het de bedoeling is om een fantasiehoed te maken. Ze gebruiken daar oude kranten voor. Ze kunnen de kranten vouwen, verfrommelen, in stukken knippen, oprollen. De scharen kunnen ze gebruiken om vormen te knippen, franje te maken. De nietmachines om de hoed in elkaar te nieten of versieringen (ook van krant) aan de hoed te bevestigen.

Zet in het lokaal een kist of andere verhoging, die geschikt is om de hoed te presenteren.

Laat de kinderen met de hoed op een voor een naar de verhoging lopen en erop gaan staan.

Hun manier van lopen en staan moet passen bij de hoed die ze hebben gemaakt. Dus deftig lopen, statig lopen, grappig, verleidelijk, ernstig enz.

Liedjes

Leer de kinderen het volgende liedje in gebaren:

Ben je boos?

Pluk een roos.

Zet 'm op je hoed,

dan ben je morgen weer goed.

Jij boos?

Roos plukken

Hoed op.

Morgen jij vrolijk.

Ik ben wel boos!

En ik pluk geen roos!

Ik boos!

(Nee schudden) roos plukken ik

En ik heb geen hoed!
En 't komt niet goed!

(Nee schudden) hoed hebben ik
(Nee schudden) vrolijk ik.

Verhaal vertellen

Materiaal: hoofddeksels op een tafel. Zorg dat er meer hoofddeksels dan kinderen zijn.

Bijvoorbeeld: een muts, een herenhoed, een vergiet, een politiepet, een badmuts, een dameshoedje, een hoofddoek, een kroon, een honkbalpet.

Laat de kinderen (in gedachten) een hoed kiezen.

Geef hun vijf minuten de tijd om een verhaal te bedenken bij die hoed.

Bereid zelf een verhaal bij een hoed voor en begin als eerste.

Vraag de kinderen de hoed op te zetten en hun verhaal te vertellen.

Informatie over hoofddeksels is afkomstig uit:

Hoeden

Elizabeth van der Helm

Cantecleer, de Bilt, 1991